

Đề bài
Phân tích bài thơ
Sóng
của nhà thơ
Xuân Quỳnh.

Bài làm

Tình yêu là một đề tài quen thuộc trong thơ ca. Nhưng không phải vì thế mà nó thành đơn điệu và nhàm chán. Mỗi bài thơ, mỗi nhà thơ là một thế giới riêng, một nhu cầu, một khao khát riêng không giống ai. Chẳng thế mà ta gặp Xuân Diệu trong thi đàn Việt Nam với chất men say tình yêu nồng nàn, mãnh liệt, người tự cho mình, là *kẻ uống tình yêu giập cả môi*, ta gặp Nguyễn Bính *người nhà quê chân thật, da diết...* và thật bất ngờ khi gặp nữ sĩ với tâm hồn dào dạt và say đắm trong tình yêu – Xuân Quỳnh. Thơ tình yêu của Xuân Quỳnh chân thành nhưng không kém phần cháy bỏng nồng say. Điều đó thể hiện không ít trong bài *Sóng*:

*Dữ dội và dịu êm
Ồn ào và lặng lẽ
Sóng không hiểu nổi mình
Sóng tìm ra tận bể*

*Ôi con sóng ngày xưa
Và ngày sau vẫn thế
Nỗi khát vọng tình yêu
Bồi hồi trong ngực trẻ*

*Trước muôn trùng sóng bể
Em nghĩ về anh em
Em nghĩ về biển lớn
Từ nơi nào sóng lên*

*Sóng bắt đầu từ gió
Gió bắt đầu từ đâu?
Em cũng không biết nữa
Khi nào ta yêu nhau*

*Con sóng dưới lòng sâu
Con sóng trên mặt nước
Ôi con sóng nhớ bờ
Ngày đêm không ngủ được*

*Lòng em nhớ đến anh
Cả trong mơ còn thức*

*Dấu xuôi về phương Bắc
Dấu ngược về phương Nam
Nơi nào em cũng nghĩ
Hương về anh một phương*

*Ở ngoài kia đại dương
Trăm ngàn con sóng đó
Con nào chẳng tới bờ
Dù muôn vời cách trở*

*Cuộc đời tuy dài thế
Năm tháng vẫn đi qua
Như biển kia dẫu rộng
Mây vẫn bay về xa*

*Làm sao được tan ra
Thành trăm con sóng nhỏ
Giữa biển lớn tình yêu
Để ngàn năm còn vỗ*

Bài thơ ra đời năm 1967. Vào thời kì này, có thể nói rất ít những bài thơ tình yêu kiểu này nhất là với các nhà thơ nữ. Nếu có, phần lớn đều gắn bó với nhiệm vụ cách mạng, gắn với sự mệnh thiêng liêng cao cả của dân tộc. Rất ít các nhà thơ tự bút mình ra khỏi không khí chung để tìm vào cái gọi là riêng tư, sâu kín trong tâm linh. Dường như mọi người tránh và cố tình tránh... Nói như vậy để thấy rằng *Sóng* của Xuân Quỳnh là một bài thơ có nhiều điều đáng chú ý.

Viết về sóng, biển và thuyền để nói lên tình yêu trai gái ta đã gặp trong thơ Xuân Diệu với bài *Biển...* Ngay trong Xuân Quỳnh cũng có *Thuyền và biển...* nhưng tìm một bài nói lên bản khoán day dứt như *Sóng* có lẽ là chưa. Đến với *Sóng* để được gặp một Xuân Quỳnh nồng nàn, mãnh liệt, gặp con người yêu thiết tha cháy bỏng, luôn muốn bút mình ra để tìm đến một cái gì đó rõ ràng, cụ thể. Trong cuộc sống, Xuân Quỳnh thể hiện rõ cái phong cách này. Đã yêu ai thì yêu hết mình, đã ghét ai thì ghét cay ghét đắng. Chính vì lẽ đó mà trong thơ Xuân Quỳnh vẫn giữ được vẻ tận tụy, dứt khoát rõ ràng. Ở *Sóng* điều này cũng được thể hiện:

*Lòng em nhớ đến anh
Cả trong mơ còn thức*

Có lẽ sức mạnh của tình yêu, niềm say mê và nỗi lòng cuồng nhiệt, đã cuốn con người vào thế giới thần tiên, thơ mộng. Tất cả những lo toan, tính

toán, những phức tạp rắc rối trên cõi đời để nhường chỗ cho ước mơ, cho khát vọng đắm say trong lòng người, những gì tồn tại bên ngoài đều chôn hết, xua hết ra ngoài ý tưởng. Khăng định nổi lòng, nhà thơ đưa ra trạng thái *trong mơ còn thức* để thuyết phục. Tôi còn nhớ có một nhà thơ khi bày tỏ nổi lòng của mình với người yêu cũng nói:

Anh yêu em chỉ nhớ em thôi

Lúc đứng, lúc ngồi lúc nào cũng nhớ

Trạng thái bồn chồn, xao xuyến, bứt rứt như cắn xé, cào cấu như giục giã lòng người. Người con trai đứng ngồi không yên. Nào có kém gì đâu. Đã yêu nhau thường nhớ thường mong, thường đợi chờ nên không thể không có cái phút đứng ngồi không yên. Từ xa xưa, ông cha ta cũng có câu:

Nhớ ai bồi hồi bồi hồi

Như đứng đồng lúa, như ngồi đồng than

Chính vì lẽ đó mà mở đầu bài thơ nhà thơ cũng nói lên cái tâm trạng bồn chồn, trạng thái không ổn định trong tâm hồn mình.

Dữ dội và dịu êm

Ồn ào và lặng lẽ

Sóng không hiểu nổi mình

Sóng tìm ra tận bể

Hai trạng thái tâm lí trái ngược nhau lại dồn trong một ngữ cảnh cụ thể hơn là trong một người, ở cùng một lúc. Dĩ nhiên nói *dữ dội*, *ồn ào*, *lặng lẽ* là nói về sóng nhưng trong bài thơ này sóng là em, và em là sóng. Hai câu này hòa lẫn trong nhau, quện vào nhau. Đọc hai câu thơ tưởng như đã có một sự khập khiễng, trái ngược vậy mà ngược lại rất logic và hợp lí. Có được như vậy, hẳn phải nói đến nhà thơ và cái tài biểu hiện tâm lí. Đọc cả khổ ta cũng như lắng mình trong đó, nghe được tiếng thổn thức của hồn người. Cả khổ thơ là một trạng thái khá đong cảm xúc. Con người nhà thơ không bình lặng, không giản đơn mà có nét gì đó trăn trở, day dứt. Đọc câu thơ ta nghe như tiếng sóng vỗ, như thấy được từng đợt sóng dập dìu. Ngôn ngữ thơ mang đầy âm thanh nhưng cũng gợi hình. Tiếng sóng không bình lặng, không dập dìu, nhẹ nhàng hôn nhẹ lên bờ cát, không ôm ấp, vỗ về hay nũng nịu mà *dữ dội* mà *ồn ào* nhưng *dịu dàng*, *lặng lẽ*. Nhà thơ phá vào dòng thơ một chút hơi thở mà câu thơ sống động hẳn lên, nghe như có tiếng cựa quậy. Nhẽ ra trong trạng thái bình thường thì phải biết *dữ dội* và *ồn ào*, *dịu êm* và *lặng lẽ*. Song nếu như thế thì chẳng còn gì để *sóng không hiểu nổi mình* để *sóng phải tìm ra tận bể*. Hai câu thơ dưới thể hiện nỗi khát vọng tìm tòi đến tận độ. Câu thơ tưởng chừng như căng lên chột bật ra, vậy là thỏa mãn. Trong cuộc sống có gì bức dọc, đau khổ hơn khi chính mình lại không hiểu mình, không lí giải được mình, mình là ai có lẽ cái sức mạnh lớn nhất muốn lật tung cái *sâu kín* đó là mình phải tìm ra tận cùng của bài thơ. Khát

vọng được hòa mình vào bể lớn của cuộc đời, bể lớn của tình yêu cứ thôi thúc, giục giã.

Từ *không hiểu nổi mình* nhà thơ liên tiếp đặt ra những băn khoăn, thắc mắc. Cuối cùng để tự dẫn vật mình, bởi lẽ hỏi cũng chỉ để mà hỏi thôi. Hỏi cho vui nổi lòng.

*Sóng bắt đầu từ gió
Gió bắt đầu từ đâu?
Em cũng không biết nữa
Khi nào ta yêu nhau*

Quy luật tự nhiên là sóng và gió, nhưng còn cái tình cảm giải thích từ đâu. Đây là một điều cực khó, vẫn là nỗi băn khoăn dằn dỗi trong nổi lòng mình. Vậy mà nổi lo lắng, thảng thốt *không biết nữa*. Ngay thơ xen chút bất lực. Mọi câu hỏi đặt ra đều tha thiết tìm được nơi khơi nguồn, nơi *bắt đầu* của sự vật. Cứ như vậy nổi lòng người mới thỏa mãn.

Trăn trở với khổ thơ ta nghe thấy nổi lòng nhà thơ trăn trở, nhịp trong khổ thơ thay đổi lúc 3/2 lúc 2/3 linh hoạt nhưng không xuôi, không thẳng, không bình thường nhưng cũng dằn vặt, cũng nghĩ suy cùng tìm tòi.

Xưa, nay rất nhiều thi sĩ đặt câu hỏi về tình yêu. Nhưng tình yêu là tình cảm, là cảm xúc làm sao biết được nó như thế nào, đến từ đâu... và nhiều nữa nhưng tất cả đều bất lực. Ngay đến Xuân Diệu – một nhà thơ tình nổi tiếng luôn có khát khao giao cảm với đời luôn yêu, say đắm trong tình yêu, người mà:

*Trong giây phút trót dâng trời đất
Cũng vẫn si tình đến ngất ngư*

Người *uống* tình yêu *cái* tình yêu đến *giập cả* môi cũng bất lực.

*Đó ai định nghĩa được tình yêu
Có khó gì đâu một buổi chiều
Nó chiếm hồn ta bằng nhạt nắng
Bằng mây nhè nhẹ, gió hiu hiu.*

Có người phải thốt lên rằng *có gì lạ quá đi thôi!* Khó quá! Nhưng tình yêu là thế. Làm sao có thể cảnh giác được trong tình yêu. Nó đến lúc nào ta đâu có biết và chiếm ta lúc nào ta đâu có hay. Quay lại khổ thơ của Xuân Quỳnh ta gặp câu thổ lộ:

*Em cũng không biết nữa
Khi nào ta yêu nhau*

Một câu hỏi rất con gái, nhẹ nhàng, bồi rối lẫn chút đắm say, ngọt ngào, nũng nịu. Nói thế, không có nghĩa là khổ thơ chỉ đơn thuần và cảm xúc, con người chỉ đơn thuần là yêu say đắm bên tình yêu, bên sự nồng nàn còn là sự suy nghĩ, tìm tòi đòi hỏi một câu trả lời dù ít thôi nhưng phải có... Nhưng...

cuối cùng câu hỏi vẫn để đó, nhà thơ bất lực, làm sao mà có thể đáp nổi... Một ánh mắt băng quơ, một câu nói vô tình nhiều khi cũng làm cho người ta tương tư chứ huống chi lại có một khoảng thời gian dài nỗi khát vọng tình yêu cứ bồi hồi, xao xuyên trong ngực trẻ.

Tình yêu trong thơ Xuân Quỳnh không đơn giản. Yêu thương cháy bỏng, nồng say nhưng không vì thế mà hời hợt.

Trước muôn trùng sóng bể

Em nghĩ về anh em

Em nghĩ về biển lớn

Từ nơi nào sóng lên

Diệp từ *em nghĩ* nhắc đi nhắc lại càng làm rõ hơn suy nghĩ trong lòng người. *Em nghĩ* có nghĩa là em đã thao thức, đã lo lắng, đã đặt ra nhiều câu hỏi... chứ không phải em chỉ quen bông bênh, quen si mê, đến chỉ yêu và đơn thuần là yêu. Xưa nay không hiểu người *chỉ biết yêu thôi chẳng biết gì* tình yêu đã làm họ mù quáng, quên đi tất cả. Họ nhìn vào cõi hư vô, mộng ước, chỉ quen hưởng thụ chứ không biết suy nghĩ.

Tình yêu thương đồng hành với nỗi nhớ, sự mong đợi, vì lẽ đó mà trong thơ Xuân Quỳnh điều đó cũng thể hiện khá rõ. Yêu cuồng nhiệt thì nhớ cũng nát tan. Nỗi nhớ cứ dồn lên tầng tầng, lớp lớp như từng đợt sóng:

Con sóng dưới lòng sâu

Con sóng trên mặt nước

Ôi con sóng nhớ bờ

Ngày đêm không ngủ được

Đọc khổ thơ, tìm thấy vị trí của con sóng và cũng thấy được nỗi nhớ trong lòng người. Con sóng nhớ bờ sóng thao thức ngày đêm không ngủ được. Nói *Con sóng dưới lòng sâu, Con sóng trên mặt nước* nhà thơ muốn nói đến sự toàn diện. Dù tận dưới đáy sông hay ngay trên bề mặt sóng vẫn chỉ nhớ tới bờ, thương bờ. Nỗi nhớ mong tưởng chừng đến tột độ. Nhớ nhau nên trăn trở. Đến nỗi trong ca dao người xưa từng nói *đèn nhớ ai mà đèn không tắt*.

Nỗi nhớ của con sóng chính là nỗi nhớ của con người, nỗi nhớ tầng tầng, lớp lớp đan xen nhau, nỗi tiếp nhau, thôi thúc, giục giã. Nói sóng để nói đến lòng mình. Nhớ nhau, nên thời gian như dài hơn:

Tháng giêng ngày dài lắm

Biết mà làm sao em?

Giấc ngủ cũng chập chờn

Lòng em nhớ anh

Cả trong mơ còn thức

Khổ thơ được viết theo thể tăng dần, cảm xúc trong thơ được đun nóng đến tận cùng dào dạt... nóng bỏng. Trong thơ mình, khi nói về nỗi nhớ Xuân Quỳnh cũng đã viết:

*Những ngày không gặp nhau
Biển bạc đầu thương nhớ
Những ngày không gặp nhau
Lòng thuyền đau rạn vỡ*

(Thuyền và biển)

Phải nói rằng, trong tình yêu Xuân Quỳnh yêu hết mình. Yêu cuồng nhiệt, đắm say, cháy bỏng, nồng nàn. Nhà thơ tha thiết tắm mình trong nguồn cảm hứng vô tận này. Yêu nồng nàn như vậy nhưng trong Xuân Quỳnh vẫn có nét dịu dàng của con gái. Vẫn biết yêu đến tan nát, đến nhưng không vô vập, ồn ào như Xuân Diệu. Người muốn *riết*, *say* muốn *hôn* và muốn *cắn* (hỡi xuân hồng ta muốn cắn vào ngươi). Trong thơ ông tình yêu không bằng lặng, Xuân Diệu mạnh mẽ táo bạo:

*Đã hôn rồi hôn lại
Cho đến mãi muôn đời
Đến tan cả đất trời
Anh mới thôi dào dạt*

(Biển)

Càng đến cuối bài thơ Xuân Quỳnh càng tỏ ra mình là một con người sâu sắc, thủy chung. Tình yêu của Xuân Quỳnh là tình yêu từ hai phía. Ở đây, nhân vật trữ tình đã có đối tượng chủ thể hướng tới chứ không vu vơ. Hơn nữa, tình cảm tâm hồn của nhân vật trữ tình không phải bị quan, chán nản mà tràn đầy hy vọng. Đọc bài thơ, không hề gặp cái tư tưởng: *Tương tư thức mấy đêm rồi. Biết cho ai hỡi, ai người biết cho.*

Khổ thơ tiếp theo khẳng định được điều đó:

*Dẫu xuôi về phương Bắc
Dẫu ngược về phương Nam
Nơi nào em cũng nghĩ
Hướng về anh một phương*

Đến đây nhà thơ đã đưa ra một khái niệm không gian để nói lên mức độ chung thủy. Hai từ *dẫu xuôi*, *dẫu ngược*, *phương Bắc*, *phương Nam* là những từ cụ thể khẳng định sự thủy chung. Khoảng không gian, địa điểm đặt ra trong khổ thơ nói lên độ dài nỗi cách trở, gian lao của thực tế với con người. Phương hướng, khoảng cách đặt ra xa bao nhiêu thì lòng người lại thể hiện rõ sự chung thủy bấy nhiêu *một phương*. Câu thơ như một lời khẳng định rắn rỏi, mạnh mẽ, dứt khoát, rõ ràng. Khổ thơ đặt ra nhiều thử thách, nhiều cách trở nhưng cũng đưa ra sự quyết tâm của con người. Tình

yêu sẽ chiến thắng tất cả, nếu như đó là tình yêu chân thật, thủy chung. Lời thơ vang lên như một lời thề nguyện đọc lên cứ rung rung xúc động. Đã có bài hát khẳng định về điều này: *Dù thời gian xa xôi, dù đường dài xa xôi, Em vẫn như ngày xưa, Mến yêu anh trọn đời*. Thơ Xuân Quỳnh cũng hướng về điều đó tuy nhiên diễn đạt có khác.

Dường như để khẳng định thêm cho lời nói của mình nhà thơ đã đưa ra hàng loạt các dẫn chứng về thiên nhiên, tạo vật. Tất cả rồi sẽ chiến thắng nếu có sự kiên nhẫn, có sức mạnh. Mọi vật rồi sẽ bị chinh phục nếu con người có ý chí, quyết tâm.

*Ở ngoài kia đại dương
Trăm ngàn con sóng đó
Con nào chẳng tới bờ
Dù muôn vời cách trở
Cuộc đời tuy dài thế
Năm tháng vẫn đi qua
Như biển kia dẫu rộng
Mây vẫn bay về xa*

Hàng loạt các thử thách được đưa ra cho *sóng*, *cuộc đời* và *biển rộng* là thế, dài là thế nhưng đều bị chinh phục.

Con sóng được Xuân Quỳnh ví như tình yêu *bồi hồi trong ngực trẻ*. Nhân vật xem nước được lan ra thành trăm con sóng nhỏ đã thể hiện một ước mong khát vọng đến tha thiết:

*Làm sao được tan ra
Thành trăm con sóng nhỏ
Giữa biển lớn tình yêu
Để ngàn năm còn vỗ*

Khổ thơ kết là một ước muốn khôn cùng. Không có tình yêu cuộc sống tha thiết, không có sự đam mê đến tột cùng, không có sự chung thủy làm sao có được những câu thơ như vậy. Trong ước mong vẫn lẫn chút băn khoăn của *làm sao được tan ra*. Nhưng cũng phải thấy rằng chỉ có tình yêu thế nào đó thì mới có ước mong như vậy. Mong muốn xé tan mình, hòa lẫn với bể đời rộng lớn, dứt mình ra khỏi những nhọc nhằn, lo toan, tính toán để ngập mình trong tình yêu, tuổi trẻ, ngọt ngào và hạnh phúc.

Ước mong tồn tại vĩnh hằng trên cõi đời này thôi thúc, giục giã. Lời thơ, ý thơ, nhịp thơ có phần nhanh hơn, mạnh hơn, gấp gáp hơn. Bài thơ kết thúc mà lời thơ còn vang vọng mãi, ào ạt của sóng, ước muốn tung mình vào bể tình yêu ngày càng nhiệt thành.

Bài thơ dẫn dắt người đọc qua nhiều nỗi cách trở, mất còn, thương, chờ đợi và cuối cùng vẫn quy gom về một tình yêu mãnh liệt, khoáng đạt, sâu đậm, thủy chung.

Cấu trúc bài thơ được xác lập theo cấu trúc đan xen hình tượng: sóng – bờ (khổ thứ 5), sau đó là anh – em (khổ 3, 4) rồi lại sóng – bờ (khổ 7). Lớp sóng đan xen nhau tới lui như vậy biến như lạng dần đi nhường chỗ cho những suy từ về cuộc đời.

Bài thơ viết theo thể 4 câu 5 chữ rất dễ thể hiện tình cảm chân thành của nhà thơ. Trong tình yêu sao không có phút trần trở, giận hờn, thương nhớ. Nhưng xưa nay, trong thơ tình, nhất là thơ các nữ sĩ ta thường chỉ bắt gặp sự nhẹ nhàng, yếu đuối, thậm kín chữ ít ai thấy sự mạnh mẽ, táo bạo. Phải chăng chính vì điều này mà phong cách thơ Xuân Quỳnh đã nổi rõ và khẳng định thêm sức mạnh của *phái yếu*. Xưa nay ta thường gặp sự hậm hực trong phái *mày râu*.

*Anh yêu em đến nay chừng có thể
Ngọn lửa tình chưa hẳn đã tàn phai
Anh yêu em âm thầm không hi vọng
Lúc rụt rè khi hậm hực lòng ghen*

(*Tôi yêu em* – Puskin)

Còn Xuân Quỳnh thể hiện mạnh mẽ, dứt khoát, chung thủy và nồng cháy và cũng thắc mắc, cũng một chút bực mình, trần trở.

Sóng ra đời cách đây gần 30 năm nhưng độ nồng nàn, đắm say của nó vẫn không phai giảm trong lòng người. Có thể nói, trong giây phút này, nhiều bạn trẻ đọc thơ vẫn còn giật mình thấy *sợ*. Yêu hết mình, hết lòng vì nhau, yêu thương gần gũi và thủy chung đó là một tình yêu đẹp song không dễ gì mà có được. Đọc thơ Xuân Quỳnh phần nào đó ta hiểu được con người nhà thơ. Trong cuộc sống thi sĩ cũng tận tụy với con cái, thương yêu chúng hết mực, hết lòng vì chúng, với chồng cũng vậy, một người vợ chung thủy và đảm đang... Khi nhận xét về phong cách thơ Xuân Quỳnh, Võ Văn Trực nói: *Điều đáng quý ở Xuân Quỳnh và thơ Xuân Quỳnh là sự thành thật rất thành thật, thành thật trong quan hệ với bạn bè, với xã hội và trong cả tình yêu. Chị không quanh co thể, không giấu giếm một điều gì. Mỗi dòng thơ, mỗi trang thơ đều phơi bày một tình cảm và suy nghĩ của chị. Chỉ cần qua thơ, ta đã có thể biết được khá kỹ đời tư của chị. Thành thật, đây là cốt lõi của thơ Xuân Quỳnh.*

Phong cách thơ Xuân Quỳnh về sau này vẫn thế. Qua *Thuyền và biển* càng khẳng định sự đồng nhất rõ hơn trong con người này. Đáng tiếc, cuộc đời đã cướp đi một cây bút tài năng và hy vọng. Song dù không còn nữa nhưng thơ Xuân Quỳnh, những bài thơ tình cảm cho con trẻ *Như lời ru trên mặt đất, Tiếng gà trưa, Truyện cổ tích về loài người* đến cả những bài thơ tình yêu *Thuyền và biển, Sóng...* đều thu được nhiều hấp dẫn trong lòng người.

Thơ Xuân Quỳnh sẽ còn in đậm trong tâm trí nhiều độc giả hôm nay và ngày mai.

Phạm Thị Hải Vân
Trường THPT Lam Sơn, Thanh Hóa